

УДК 637.1

ТОПША І.Н., д-р екон. наук, професор, МЕЛЬНИК І.О., канд. екон. наук
Миколаївський державний аграрний університет, м. Миколаїв

СТАН ТА РОЗВИТОК ПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено сучасний стан переробної промисловості агропромислового комплексу Миколаївської області. Визначена низка позитивних та негативних чинників, що вплинули на розвиток галузі у 2007 році. Вивчено показники інноваційної діяльності переробних підприємств, окреслено завдання щодо подальшого її успішного розвитку. Досліджено ризики та обмеження перспектив розвитку переробної промисловості АПК регіону. Окреслено основні проблеми, що очікують переробні підприємства у перехідному періоді вступу до Світової організації торгівлі. Запропоновано вирішення низки завдань і заходів, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності переробної промисловості, мінімізацію зовнішніх і внутрішніх загроз для її зростання.

Ключові слова: переробна галузь, агропромисловий комплекс, інноваційна діяльність, технологічний розвиток, продовольча безпека, конкурентоспроможність.

The present-day state of the processing branch of agriculture of Mykolaiev region was investigated in this article. A number of positive and negative factors which influenced the development of the branch in 2007 were stated. The data of the innovation activity of these enterprises were studied and the ways of their further successful development were outlined. Investigation as to the risks and limits of development of the processing branch of agriculture of the region were studied. The main problems awaiting enterprises in the transition to the WTO (World Trade Organization) were underlined. A number of tasks and measures for increasing the processing branch competitiveness and decreasing outer and inner threats for its growth were proposed.

Key words: processing branch, agricultural complex, innovatory activity, technological development, food safety, competitiveness.

Вступ. Промисловість є ключовим елементом економічної системи України, який визначає місце національної економіки в міжнародному поділі праці, динаміку її конкурентоспроможності. В Україні в 2007 р. у структурі валової доданої вартості частка промисловості складала 32,1 %, що на 2,8 в. п. вище, ніж у 2006 р. При цьому частка промисловості у загальному обсязі випуску продукції становила 46,1 % (46,5 % у 2006 р.). А для переробної промисловості ці показники становили 23,4 % і 38,4 %, відповідно [6]. Продовольча криза світу в останні роки загострюється, у зв'язку з чим особливої уваги потребує забезпечення продовольчої безпеки України, яка неможлива без розвинутої системи

переробної галузі АПК. Дослідження проблем та визначення перспектив розвитку переробної промисловості агропромислового комплексу Миколаївської області автори здійснювали, спираючись на дослідження таких відомих вітчизняних вчених як П.Т. Саблук, П.І. Гайдуцький, В.М. Трегобчук, А.А. Пересада, Л.М. Борщ та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану, проблем і перспектив розвитку в сучасних умовах господарювання підприємств переробної галузі АПК області та визначення основних заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності галузі, мінімізацію негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз для її зростання.

Результати. В Миколаївській області працюють чотири переробних комплекси рослинницької орієнтації (олійно-жировий, зернопродуктовий, плодоовочепродуктовий, виноградарський) і три комплекси (молокопродуктовий, м'ясопродуктовий, рибодуктовий) тваринницької орієнтації. В 2007 році в області діяло 131 підприємство, що займалося переробкою сільськогосподарської продукції, в тому числі 33 підприємства олійно-жирового комплексу, 39 – зернопродуктового, 9 – плодоовочепродуктового, 2 – виноградарського, 13 – молокопродуктового, 26 – м'ясопродуктового, 9 – рибодуктового. Як свідчить рис.1, найбільшу частку в структурі переробної галузі агропромислового комплексу Миколаївської області в 2007 році займали підприємства зернопродуктового (29%) та олійно-жирового напрямку (25%) [7].

Розвиток переробної промисловості у 2007 р. відбувався під впливом низки позитивних та негативних чинників.

Позитивну роль відігравали:

- активізація інвестиційних процесів;
- реалізація програм модернізації технологічних потужностей;
- зростання кредитної підтримки розвитку промисловості – обсяг кредитів, наданих підприємствам переробної промисловості, водночас відбувається поліпшення цільової структури наданих кредитних ресурсів – частка кредитів, які спрямовувалися суб'єктами господарювання на інвестиційні цілі, в 2007 р. зросла на 2,4 в.п.;
- часткове зняття обмежень і заборон на ввезення молочної продукції до Росії;
- значне розширення моделей кредитування придбання непродовольчих товарів довгострокового використання, про що свідчить різке зростання наданих кредитів населенню на 103,5 %;

- стабільне підвищення доходів населення, які у 2005-2007 рр. щорічно зростали на 39,1 %, 28,2 % і 30,6 % відповідно, що забезпечувало стабільне зростання попиту на товари споживчої групи.

Негативними чинниками розвитку переробної промисловості у 2007 році стали:

- обмеженість сировинного забезпечення підприємств переробної промисловості, зокрема – внаслідок низького врожаю;

- зростання вартості сировинних ресурсів на світовому ринку, зокрема енергетичних ресурсів (нафти і газу);

- зростання витрат підприємств внаслідок зростання вартості газу, збільшення транспортних витрат внаслідок підвищення тарифів на транспортні перевезення, подальшого підвищення рівня заробітної плати найманих працівників (28,2 % в 2007 р.);

- як наслідок вищенаведеного, високі темпи зростання оптових цін при виробництві харчових продуктів – 24,8 %;

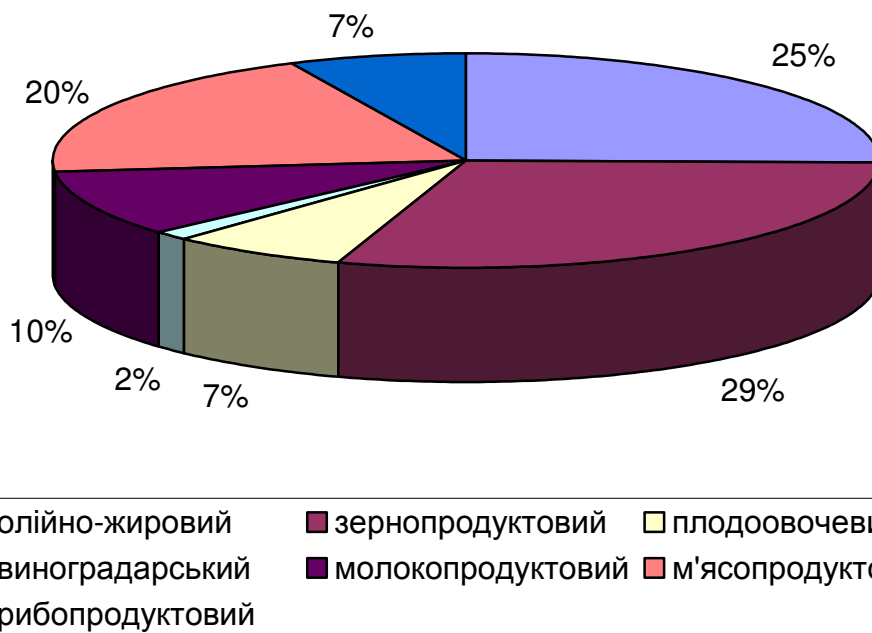

Рис. 1. Структура переробної галузі агропромислового комплексу Миколаївської області в 2007 році

Стабільний розвиток економіки, створення конкурентоздатних виробництв, повноцінне використання потенціалу Миколаївського регіону неможливе без підвищення в загальній структурі виробництва області питомої ваги високотехнологічних виробництв, спрямованих на створення інноваційної продукції. Минулого року в цьому напрямі досягнуто певних успіхів.

Інноваційно активними підприємствами регіону освоєно виробництво 12 нових видів продукції (у 2006 р. – 8). Створенням та впровадженням нових технологічних процесів займалось 5 переробних підприємств. Ними впроваджено 9 прогресивних технологічних процесів, з яких 5 – маловідходні та ресурсозберігаючі. Нові технології придбали 4 підприємства з виробництва харчових продуктів.

За напрямками витрат 2007 року більша кількість переробних підприємств агропромислового комплексу (61,5%), що займалися інноваційною діяльністю, спрямували кошти на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 34,6% - на

іншу інноваційну діяльність, 7,7% - на внутрішні науково-дослідні розробки.

У 2007 р. майже три чверті (73,1%) промислових підприємств, які витрачали кошти на нововведення, виконували інноваційні роботи за рахунок власних коштів (загальний обсяг фінансування витрат за рахунок власних коштів склав 221,5 млн. грн., або 91,9% від загального обсягу фінансування інноваційних витрат). Асигнування з державного і місцевого бюджетів отримало одне підприємство на суму 64,8 тис. грн. (питома вага в загальному обсязі – 0,1%), кредити – три підприємства на загальну суму 19,3 млн. грн. (питома вага в загальному обсязі – 8%). Жодне підприємство не залучало іноземних інвесторів до фінансування інноваційної діяльності. Важливим показником інноваційної активності є обсяг реалізованої інноваційної продукції, який у 2007 р. склав 60,8 млн. грн. (418,9 млн. грн. – у 2006 р.), що в загальнообласному обсязі реалізованої промислової продукції становило всього 0,5% (у 2006 р. - 4,7%).

Обсяг реалізації інноваційної продукції залежить від інноваційних витрат, але ці фінансові

потоки є, як правило, різночасовими. Динаміка даного показника протягом останніх п'яти років свідчить про нестабільний характер коливань. Слід зазначити, що у 2007 р. близько половини інноваційної продукції реалізовано за межі України [1].

Аналіз динаміки інноваційних витрат протягом останніх 2003-2007 років вказує на те, що їх величина була максимальною у 2003 р. і становила 287,9 млн. грн., протягом 2004-2006 років поступово зменшувалась і у 2007 р. зроста порівняно з 2006 р. на 1,2 млн. грн. і становила 240,9 млн. грн.

Диспропорція між інноваційними витратами та обсягами реалізації інноваційної продукції може вказувати на те, що, витрати, котрі визначаються як "інноваційні" не завжди є такими.

Забезпечення інноваційного розвитку регіону вимагає наявності відповідної інфраструктури. 19 червня 2007 року було створено державну бюджетну установу «Чорноморський регіональний центр інноваційного розвитку», діяльність якої має бути направлена на забезпечення інформаційно-аналітичної, методичної, організаційної та іншої підтримки інноваційного розвитку Миколаївської, Одеської та Кіровоградської областей.

Також в області функціонує створена за підтримки облдержадміністрації громадська організація «Центр інноваційного розвитку регіону», метою якої є сприяння інноваційному соціально-економічному розвитку Миколаївського регіону. Основними завданнями щодо успішного розвитку інноваційної діяльності переробних підприємств Миколаївської області є:

- забезпечення співробітництва науково-дослідних установ, промислових підприємств та органів місцевої влади щодо створення та впровадження інноваційної продукції.

- поширення сфери консультаційних послуг з питань інноваційної діяльності.

- сприяння впровадженню новітніх маловідходних та енергозберігаючих технологічних процесів.

Треба зауважити, що така сприятлива ситуація у переробній галузі спостерігається лише останніми роками, коли процес виробництва в них почав поступово відроджуватися. Вважаємо за необхідне нагадати про те, що переробна галузь АПК Миколаївської області, як і всі галузі національної промисловості, до середини 90-х років перебувала у стані глибокої затяжної кризи; спад виробництва в ній був навіть тривалішим, ніж в інших галузях - він тривав до 1997-1998 років. Головними перешкодами на шляху до стабілізації переробного виробництва були:

- розпад існуючої розгалуженої міжреспубліканської інфраструктури переробної промисловості АПК;

- розрив існуючих внутрішніх і зовнішніх зв'язків, каналів збуту та постачання колишніми радянськими республіками

- відсутність навичок, і, звідси, неспроможність працювати в умовах перехідної економіки;

- відсутність законодавчої та фінансової підтримки з боку держави;

- брак власних коштів підприємств;

- реалізація селянськими господарствами більшої частки сільськогосподарської сировини не переробним підприємствам, як це було за часів Радянського Союзу, а перекупникам.

Стабільна робота переробних підприємств сприяла підвищенню довіри сільськогосподарських товаровиробників до них, як до великих закупівельників сільськогосподарської продукції, що, в свою чергу, зумовило збільшення частки сільськогосподарської сировини, яку переробні підприємства закуповують безпосередньо у виробників. Якщо у 2000 році ця частка становила 17%, то у 2007 році вона перевищила вже 25%.

Обсяги закупленої сільськогосподарської сировини переробними підприємствами зернопродуктового та м'ясопродуктового комплексів мають тенденцію до зниження (рис. 2). Особливого різкого спаду зазнали обсяги закупівлі зернопродуктовим комплексом, які в 2006 році були у 4,8 разів меншими, ніж в 2004 році та на 21325 т меншими, ніж у 2005 р. Обсяги закупівлі сільськогосподарської сировини переробними підприємствами м'ясопродуктового комплексу менші за попередній рік на 183 т [7]. Незначну тенденцію до зростання мають обсяги закупівлі сировини підприємствами молокопродуктового комплексу.

Отже, в переробній промисловості АПК регіону зберігаються певні диспропорції, які суттєво обмежують перспективи її зростання в довгостроковому періоді, формують значні ризики та обмеження для зміцнення конкурентоспроможності економіки регіону. Серед них, зокрема, наступні:

- 1) Нестійкий характер динаміки промислового зростання.

- 2) Повільна динаміка покращення технологічної структури переробного виробництва. Зберігається неефективна структура виробництва, з переважанням низько- та середньотехнологічних укладів. Сукупна частка низько- та середньотехнологічних галузей у структурі виробництва переробної промисловості в 2007 р. складала 76,5 %.

- 3) Погіршення кваліфікаційної структури виробництва. Поточна структура виробництва продукції переробної промисловості обумовлює повільність якісного відтворення робочої сили та підвищення її кваліфікації. Частка галузей, які для виробництва продукції залучають низькотехнологічну робочу силу, залишається домінуючою і складає 57,2 % в 2007 р.

- 4) Поступове витіснення вітчизняних виробників на окремих ринках продукції, про що свідчить перевищення динаміки імпорту над темпом приросту вітчизняного виробництва в харчовій промисловості в 3,4рази.

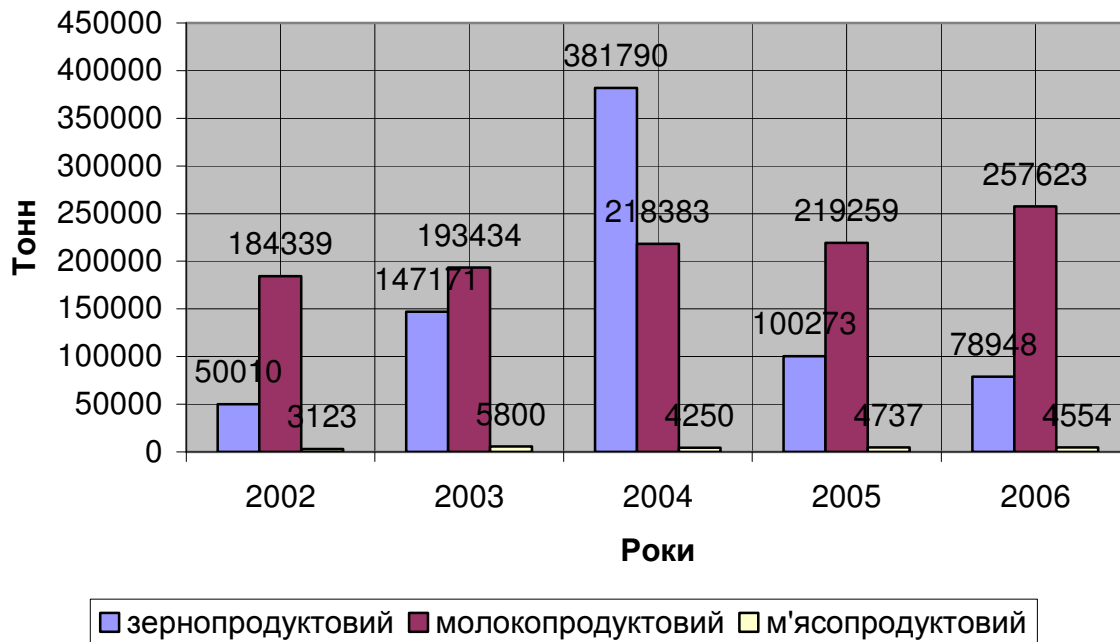

Рис. 2. Обсяги закупленої сільськогосподарської сировини переробними підприємствами зерно-, молоко- та м'ясопродуктового комплексів Миколаївської області, т

Вже подоланий рубіж, за яким Україна стає повноправним членом Світової організації торгівлі. Втім, однозначності серед спеціалістів з цього приводу досі немає. Безперечним залишається одне: система СОТ заохочує конкуренцію і знижує торговельні бар'єри, внаслідок чого виграють споживачі. Найочевидніша вигода вільної торгівлі для споживача - це зниження вартості життя. Внаслідок зменшення торговельних бар'єрів дешевшають готові імпортні товари і послуги, а також вітчизняна продукція, у виробництві якої використовуються імпортні комплектуючі. Ширший вибір товарів і послуг - також безсумнівна перевага вільної торгівлі. Зовнішня конкуренція стимулює ефективне вітчизняне виробництво, опосередковано знижує ціни і підвищує якість вітчизняної продукції [2].

Вступ до СОТ нестиме відчутний позитив для експортерів, однак ситуація для виробників, які працюють на внутрішній ринок, загострюватиметься. Це особливо стосується переробної галузі агропромислового комплексу, оскільки за найпесимістичнішими прогнозами експертів, м'ясокомбінати не братимуть худобу від населення – за нормами СОТ худоба має бути стандартизована і розфасована. І молокозаводи теж не матимуть права приймати молоко, яке доїться руками. Це при тому, що за даними держкомстату, сьогодні дві третини ємкості м'ясного ринку поповнюється за рахунок населення, а на будь-якому молокозаводі продукція від селян становить 50-70 %. Тому проблеми, які очікують на переробні підприємства агропромислового комплексу в перший та подальші перехідні періоди вступі до СОТ, потребують від уряду країни якнайшвидше подати на розгляд громадськості та затвердити програми адаптації економіки, особливо аграрних галузей. СОТ передбачає підтримку села - Україні

дозволено перераховувати з держбюджету село 1,2 млрд. грн. на рік, як прямі дотації. На сьогоднішній день фактичний розмір підтримки навіть не дотягує до цієї цифри на 30%. Щодо інших видатків бюджету на розвиток інфраструктури села, то тут сума взагалі не обмежується, головне, щоб у бюджеті коштів вистачило [3].

Значною проблемою також залишається гармонізація національних стандартів якості та безпечності харчової продукції. На початок 2007 року кількість згармонізованих національних стандартів складає 33,9%, майбутні згармонізовані стандарти-проекти складають 38,8%, що свідчить про недопустимо низький рівень як для країни, що вступила до СОТ та планує членство у ЄС, де встановлено нормативний рівень гармонізації у 80% [5].

Висновки. Отже, сучасні умови розвитку економіки країни в цілому висунули низку завдань та заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності переробної промисловості України, мінімізацію негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз для її зростання, серед яких:

- визначення пріоритетних напрямків технологічного розвитку;
- розробка Концепції технологічної модернізації промисловості, виокремлення в ній чітких принципів, критеріїв, напрямів та механізмів використання ресурсів на інноваційне оновлення технологій;
- розробка механізму митного стимулювання інноваційних виробництв, зокрема шляхом зниження ставок митного тарифу для ввезення інвестиційного обладнання, що не виробляється в Україні, або параметри якого є значно вищими, ніж у вітчизняних аналогів;

- формування системи спеціалізованого рефінансування комерційних банків під надання довгострокових кредитів для закупівлі інвестиційного обладнання та інноваційної техніки;

- запровадження диференційованого оподаткування операцій комерційних банків шляхом зниження ставки оподаткування для довгострокового кредитування високотехнологічних проектів;

- удосконалення механізму підтримки експорту шляхом спрощення й прискорення митних процедур, оптимізації механізму відшкодування ПДВ, вдосконалення страхового законодавства;

- запровадження пільгового режиму здійснення інноваційної діяльності;

- податкове та амортизаційне преміювання ресурсозбереження;

- перехід на програмно-цільовий характер реалізації комплексу інвестиційних проектів, фінансованих державним бюджетом, спрямованих насамперед на технологічне оновлення виробництв і розвиток інновацій;

- удосконалення національної системи стандартизації та сертифікації, наближення її до

світових норм, поетапне впровадження в Україні технічних регламентів ЄС та промислово розвинених держав-членів СОТ;

- розробка технічних регламентів, які прискорюють вибуття енергоємної техніки й устаткування, що не відповідає сучасним екологічним вимогам;

- розширення організаційної інфраструктури (правової, інформаційної та консалтингової) підтримки виробників в умовах членства України в СОТ;

- розробка програм пільгового оподаткування підприємств, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції та розвиваються за рахунок вкладених інвестицій.

Лише їх комплексне вирішення дозволить Україні сформувати високорозвинену переробну промисловість агропромислового комплексу, забезпечити власну продовольчу безпеку, підвищити конкурентоспроможність вітчизняних харчових продуктів на внутрішньому та зовнішньому ринках, усуне бар'єри на шляху просування продукції переробки сільськогосподарської сировини на нові європейські та світові ринки збуту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бидик А.Г. Основні методичні аспекти оцінки інноваційних інвестицій// Економіка АПК. – 2007. - №4. – С. 68-71
2. Дудар Т. Проблеми підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на шляху входження України в світове економічне співробітництво// Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Економічні науки. Вип. 63. – Х.: ХНТУСГ, 2077. – С. 3-8
3. Кваша С.М. СОТ та пріоритети аграрної економічної науки// Економіка АПК. – 2008. - №5. – С.8 -12
4. Саблук. П.Т. Экономические основы продовольственной безопасности стран мира// Економіка АПК. – 2008. - №8. – С. 21-25
5. Супіханов Б.К., Кожедуб Ю.В. Стан і перспективи формування стандартів у сфері технології виробництва харчових продуктів// Економіка АПК. - 2008. - № 7. – С. 3-7
6. Статистичний довідник „Україна у цифрах” за 2007 р.
7. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2007 р.

УДК 658.14:663.2.013

ХАРКІВСЬКИЙ Д.Ф., д-р екон. наук, професор

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ВИНОРІБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто основні аспекти формування капіталу виноробних підприємств. Досліджено умови та особливості процесу управління формуванням капіталу на виноробних підприємствах Південного регіону.

Ключові слова: економічна сутність капіталу, структурні елементи капіталу, оптимальна структура капіталу, середньозважена вартість капіталу, рівень фінансової стійкості, концептуальна система формування капіталу виноробних підприємств.

The main aspects of capital accumulation at wineries were studied as well as the conditions and peculiarities of its managing at wineries of the Southern region.

Key words: economic essence of capital, structural elements of capital, optimal structure of capital, the average value of capital, the level of financial stability conceptual system of accumulating the capital at wineries.